

Veteriner Halk Sağlığı: Genel Bakış

Yusuf DOĞRUER¹

SAĞLIK

Evrensel bir kavram olan sağlığın tanımını yapmak son derece güçtür. İçinde bulunulan toplumun ve zaman diliminin hakim anlayışına göre sağlığın tanımı şekillenebileceği gibi, tıp dışındaki sosyoloji, psikoloji ve antropoloji bilim dallarına göre de farklı tanımlamalar söz konusu olabilmektedir. Ayrıca bireysel farklılıklar da tanımda dikkate alınmaktadır.

Sağlık, genellikle hastalığın olmayışı şeklinde tanımlanır. Objektif sağlık, muayene ve tanı testlerine göre belirlenen bir hastalığın olmamasıdır. Subjektif sağlık ise bireyin kendi durumunu; fiziksel, sosyal ve ruhsal olarak algılaması halidir. Her bilim dalı kendi perspektifinden sağlık kavramı tanımlamıştır. Biyolojik bilimler açısından sağlık, bedenin her bir hücresinin en üst düzeyde işlev gördüğü ve hücrelerarası uyumun var olduğu bir durumdur. Davranış bilimine göre ise kişinin çevresiyle uyumu ve beklemediği bir olay karşısındaki savunma potansiyelidir Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre ise sağlık; *yalnız sakatlık ve hastalığın olmayışı değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam iyilik halidir* biçiminde tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sağlık çok boyutludur. Sağlığın boyutları kavramı bir kişinin sağlık ve refahının sadece tek, doğrusal yönü olmadığını birbirine bağlı çeşitli faktörlerin etkileşiminin bir sonucu olarak şekillendiğini ifade eder. DSÖ'nün tanımına göre *fiziksel, zihinsel ve sosyal boyutlu* olan bir kavramdır. Günümüzde bunlara *entelektüel, mes-*

leki, çevresel, finansal, ruhsal, manevi ve kültürel sağlık gibi farklı boyutlar da dahil edilmektedir. Sağlığın boyutları, kısa tanımı ve bu boyutların temel unsurları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Sağlığın Boyutları, Kısa Tanımı ve Bu Boyutların Temel Unsurları

Sağlık Boyutu	Kısa Tanım	Temel Unsurlar
Fiziksel Sağlık	Bedenin yapısal ve işlevsel olarak sağlıklı olması	Hareket kabiliyeti, sağlıklı yaşam tarzı, bedensel denge
Zihinsel Sağlık	Bilişsel işlevlerin sağlıklı çalışması	Düşünme, öğrenme, karar verme, problem çözme
Duygusal Sağlık	Duyguları tanıma ve yönetebilme yeteneği	Öz farkındalık, stresle başa çıkma, duygusal denge
Ruhsal Sağlık	Anlam ve amaç duygusuna sahip olma	İnançlar, değerler, içsel huzur, manevi bağ
Sosyal Sağlık	İlişkilerde uyum ve sağlıklı toplumsal etkileşim	Sosyal destek, arkadaşlık, toplumsal katılım

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Besin Hijyeni ve Teknolojisi AD. ydogruer@selcuk.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3712-5021

okuryazarlığını artırmak, halk sağlığı risklerine karşı bilgilendirme sağlamak ve koruyucu sağlık hizmetlerini desteklemek amacıyla sağlık eğitimi ve bilinçlendirme çalışmaları yürütürler. Bu görev hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlık davranışlarının geliştirilmesine, sağlıklı gıda tüketimine ve zoonoz risklerinin azaltılmasına katkı sağlar.

■ *Politika Geliştirme ve Karar Alma Süreçlerine Katkı*

Veteriner Hekimler, halk sağlığı politikalarının belirlenmesinde yalnızca teknik destek sağlayan uygulayıcılar değil, aynı zamanda bilimsel bilgi üretimi, toplum sağlığının planlanması ve kamu politikalarının şekillendirilmesi gibi süreçlerde stratejik rol oynayan profesyonellerdir. Özellikle zoonotik hastalıkların kontrolü, gıda güvenliği, hayvan refahı, çevre sağlığı ve biyogüvenlik gibi alanlarda, politika yapımcılarla doğrudan temas kurarak danışmanlık, veri sunumu ve öneri geliştirme görevlerini üstlenirler.

■ *Çalışma Programlarının Planlanması ve Risk Değerlendirmesi*

Veteriner Hekimler, zoonotik hastalıkların risk analizi, erken uyarı sistemlerinin kurulması ve hayvan sağlığı izleme sistemlerinin geliştirilmesi gibi planlama süreçlerinde görev alırlar. Tarım ve hayvancılık sektöründeki biyolojik, kimyasal ve fiziksel risklerin değerlendirilmesi, Veteriner Hekimlerin uzmanlık alanıdır. Veteriner Hekimler, halk sağlığına yönelik koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkinliğini artırmak amacıyla planlama ve risk analizi süreçlerinde önemli roller üstlenirler. Bu planlamalar halk sağlığını doğrudan etkileyen gıda güvenliği, çevre sağlığı ve bulaşıcı hastalık kontrol programlarının temelini oluşturur.

■ *Uygulama, Denetim ve İzleme Görevleri*

Veteriner Hekimler, halk sağlığına yönelik geliştirilen program ve politikaların sahada uygulanması, denetlenmesi ve sonuçlarının izlenmesinde kilit roller üstlenmektedir. Planlama ve politika geliştirme süreçlerinin başarısı, ancak bu uygulamaların etkin biçimde yürütülmesiyle mümkündür. Bu kapsamda Veteriner Hekimlerin görevleri yalnızca teknik değil, aynı zamanda yönetsel, eğitsel ve toplumsal boyutları da içermektedir.

■ *Kurumsal Koordinasyon*

Veteriner Hekimler, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla koordineli çalışarak halk sağlığını ilgilendiren konularda eş güdüm sağlarlar.

KAYNAKLAR

- Adak, N. (2016). Sağlık sosyolojisinin temel kavramları. In M. Özben (Ed.), *Sağlık sosyolojisi* (pp. 1–15). Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Akdur, R. (2020). *Halk sağlığına giriş* (6. baskı). Palme Yayıncılık.
- American Veterinary Medical Association (AVMA). (2020). *Environmental sustainability and veterinary medicine*. <https://www.avma.org>
- Australian Institute of Health and Welfare (AIHW). (2024). *Natural environment and health*. <https://www.aihw.gov.au/reports/australias-health/natural-environment-and-health>
- Australian Institute of Health and Welfare (AIHW). (2024). *Rural and remote health*. <https://www.aihw.gov.au/reports/rural-remote-australians/rural-and-remote-health>
- Australian Institute of Health and Welfare (AIHW). (2024). *What are determinants of health?* <https://www.aihw.gov.au/reports/australias-health/what-are-determinants-of-health>
- Australian Institute of Health and Welfare. (2024). *Built environment and health*. <https://www.aihw.gov.au/reports/australias-health/built-environment-and-health>
- Barton, H., & Grant, M. (2006). A health map for the local human habitat. *Journal of the Royal Society for the Promotion of Health*, 126(6), 252–253. <https://doi.org/10.1177/1466424006070466>
- Billings, F. S. (1884). *The relation of animal diseases to the public health and their prevention*. Veterinary Publishing Company.
- Brannon, L., & Feist, J. (2014). *Health psychology: An introduction to behavior and health* (8th ed.). Wadsworth, Cengage Learning.
- Braveman, P., & Gruskin, S. (2003). Defining equity in health. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 57(4), 254–258. <https://doi.org/10.1136/jech.57.4.254>
- Broom, D. M. (2011). A history of animal welfare science. *Acta Biotheoretica*, 59(2), 121–137. <https://doi.org/10.1007/s10441-011-9123-3>
- Brown, C., Thompson, S., Vroegindewey, G., & Pappaiouan, M. (2006). The global veterinarian: The why? The what? The how?. *Journal of Veterinary Medical Education*, 33(3), 411–415. <https://doi.org/10.3138/jvme.33.3.411>
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2020). *The 10 essential public health services*. <https://www.cdc.gov/publichealthgateway/publichealthservices/essentialhealthservices.html>

- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2023). *Vector-borne diseases*. <https://www.cdc.gov/nceid/dvbd/index.html>
- Centre College. (2025, March 18). *10 dimensions of wellness*. <https://www.centre.edu/about/offices/health-promotion/10-dimensions-wellness>
- Cevizci, S., & Erginöz, E. (2008). İnsan sağlığı ile veteriner hekimlik uygulamalarının ilişkisi: "Veteriner Halk Sağlığı". *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 34(2), 49–62.
- Dahlgren, G., & Whitehead, M. (2021). The Dahlgren-Whitehead model of health determinants: 30 years on and still chasing rainbows. *Public Health*, 199, 20–24. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2021.08.009>
- Daniels, N. (2008). *Just health: Meeting health needs fairly*. Cambridge University Press.
- Detels, R., Gulliford, M., Karim, Q. A., & Tan, C. C. (Eds.). (2015). *Oxford textbook of global public health* (6th ed.). Oxford University Press.
- East Tennessee State University. (2025, March 18). *Dimensions of wellness*. <https://www.etsu.edu/students/campusrec/wellness/dimensions.php>
- Ebi, K. L., Vanos, J., Baldwin, J. W., et al. (2021). Extreme weather and climate change: Population health and health system implications. *Annual Review of Public Health*, 42(1), 293–315. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-012420-105026>
- Ebi, K., Campbell-Lendrum, D., & Wyns, A. (2018). *The 1.5 health report: Synthesis on health & climate science in the IPCC SR1.5*. https://www.who.int/globalchange/181008_the_1_5_healthreport.pdf
- Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*, 196(4286), 129–136. <https://doi.org/10.1126/science.847460>
- Eren, N. (2019). Sağlık hizmetlerinde eşitsizlikler: Sosyal belirleyiciler ve politika önerileri. *Toplum ve Hekim*, 34(2), 100–109.
- European Food Safety Authority (EFSA), & European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). (2023). *The European Union summary report on antimicrobial resistance in zoonotic and indicator bacteria from humans, animals and food in 2021*. <https://www.efsa.europa.eu>
- European Food Safety Authority (EFSA). (2020). *The role of veterinarians in food safety*. <https://www.efsa.europa.eu>
- European Medicines Agency (EMA). (2021). *Guidelines on veterinary medicinal products: Quality and safety requirements for biologicals*. <https://www.ema.europa.eu>
- European Union (EU). (2005). *Council Regulation (EC) No 1/2005 of 22 December 2004 on the protection of animals during transport*. Official Journal of the European Union.
- FAO & WHO. (2022). *Food safety and veterinary services*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- FAO. (2020). *Good practices for the development of vaccines and diagnostics for animal health*. <https://www.fao.org>
- FAO. (2021). *Animal waste management*. <https://www.fao.org>
- FAO. (2021). *Veterinary public health and biologicals: Technical guidebook*. <https://www.fao.org>
- Festing, M. F. W., & Wilkinson, R. (2007). The ethics of animal research. *EMBO Reports*, 8(6), 526–530. <https://doi.org/10.1038/sj.embor.7400993>
- Food and Agriculture Organization (FAO). (2019). *The FAO action plan on antimicrobial resistance 2021–2025*. <https://www.fao.org>
- Food and Agriculture Organization (FAO). (2020). *Good emergency management practices: The essentials*. <https://www.fao.org>
- Fraser, D. (2008). *Understanding animal welfare: The science in its cultural context*. Wiley-Blackwell.
- Fraser, D. (2008). *Understanding animal welfare: The science in its cultural context*. Wiley-Blackwell. (Not: Bu kaynak listede iki kez yer almakta, gerekirse yalnızca bir kez kullanılmalıdır.)
- Frenk, J., Chen, L., Bhutta, Z. A., et al. (2010). Health professionals for a new century: Transforming education to strengthen health systems in an interdependent world. *The Lancet*, 376(9756), 1923–1958. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(10\)61854-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(10)61854-5)
- Friis, R. H., & Sellers, T. A. (2020). *Epidemiology for public health practice* (6th ed.). Jones & Bartlett Learning.
- Frumkin, H. (2016). *Environmental health: From global to local* (3rd ed.). Jossey-Bass.
- Gibbs, E. P. J. (2014). The evolution of One Health: A decade of progress and challenges for the future. *Veterinary Record*, 174(4), 85–91. <https://doi.org/10.1136/vr.g143>
- Gordis, L. (2014). *Epidemiology* (5th ed.). Elsevier.
- Gostin, L. O., & Wiley, L. F. (2016). *Public health law: Power, duty, restraint* (3rd ed.). University of California Press.
- Green, L. W., & Kreuter, M. W. (2005). *Health program planning: An educational and ecological approach* (4th ed.). McGraw-Hill.
- Güler, Ç., & Akin, L. (2021). *Halk sağlığı temel bilgiler*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Hendriksen, C. F. M., & Morton, D. B. (1999). *Humane endpoints in animal experiments for biomedical research*. Royal Society of Medicine Press.
- Heymann, D. L. (2020). Public health responses to COVID-19 outbreaks. *The Lancet*, 395(10224), 470–473. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30401-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30401-6)
- International Health Conference. (1946). Constitution of the World Health Organization. *Bulletin of the World Health Organization*, 80(12), 983–984. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2567705/>
- International Labour Organization (ILO). (2022). *Safety and health at the heart of the future of work*. <https://www.ilo.org/>
- Jahnel, T., Dassow, H. H., Gerhardus, A., et al. (2022). The digital rainbow: Digital determinants of health inequities. *Digital Health*, 8, 1–10. <https://doi.org/10.1177/20552076221129093>
- Kalis, M. A., Miller, M. D., & Wilson, R. J. (2009). Public health and drought. *Journal of Environmental Health*, 72(1), 10–11.
- Kaplan, M. M. (1959). Veterinary public health: Past, present and future. *Bulletin of the World Health Organization*, 21(2), 153–161.
- Kindig, D., & Stoddart, G. (2003). What is population he-

- alth? *American Journal of Public Health*, 93(3), 380–383. <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.3.380>
- Kleinman, A. (1988). *The illness narratives: Suffering, healing, and the human condition*. Basic Books.
- Kutz, S., Hoberg, E. P., Molnár, P. K., Dobson, A., & Vero-cai, G. G. (2019). Climate change and parasitic disease: Small ruminants in a changing world. *Veterinary Parasitology*, 266, 75–80.
- Last, J. M. (2001). *A dictionary of epidemiology* (4th ed.). Oxford University Press.
- Laverack, G., & Labonté, R. (2000). A planning framework for community empowerment goals within health promotion. *Health Policy and Planning*, 15(3), 255–262. <https://doi.org/10.1093/heapol/15.3.255>
- Marks, D. F., Murray, M., Evans, B., et al. (2018). *Health psychology: Theory, research and practice* (5th ed.). SAGE Publications.
- Marmot, M., Friel, S., Bell, R., Houweling, T. A. J., & Taylor, S. (2008). Closing the gap in a generation: Health equity through action on the social determinants of health. *The Lancet*, 372(9650), 1661–1669. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61690-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61690-6)
- McLeroy, K. R., Bibeau, D., Steckler, A., & Glanz, K. (1988). An ecological perspective on health promotion programs. *Health Education Quarterly*, 15(4), 351–377. <https://doi.org/10.1177/109019818801500401>
- Muñoz-Fontela, C., Dowling, W. E., Funnell, S. G. P., et al. (2020). Animal models for COVID-19. *Nature*, 586, 509–515. <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2787-6>
- Noji, E. K. (2005). Public health issues in disasters. *Critical Care Medicine*, 33(1), S29–S33. <https://doi.org/10.1097/01.CCM.0000151454.60960.41>
- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International*, 15(3), 259–267. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>
- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science & Medicine*, 67(12), 2072–2078. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.09.050>
- Omurtag Korkmaz, B. İ., & Doğruer, Y. (2019). Veteriner halk sağlığına genel bakış. In Z. G. Ceylan (Ed.), *Veteriner Halk Sağlığı* (1. baskı, ss. 1–7). Türkiye Klinikleri.
- One Health Commission. (2022). *What is One Health?* <https://www.onehealthcommission.org>
- Öner, C. (2014). Sağlığın sosyal belirleyicileri ve yaşam kalitesi ile ilişkisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Family Medicine-Special Topics*, 5(3), 1518.
- Öztürk, Y. E., & Kırac, R. (2019). Sağlık ve hastalık. In M. Dalkılıç (Ed.), *Scientific developments* (pp. 382–390). Gece Akademi.
- Parsons, T. (1951). *The social system*. Free Press.
- Plotkin, S. A., & Mortimer, E. A. (2007). *Vaccines* (5th ed.). Elsevier.
- Porter, R. (1997). *The greatest benefit to mankind: A medical history of humanity from antiquity to the present*. Harper Collins.
- Richard, L., Gauvin, L., & Raine, K. (2011). Ecological models revisited: Their uses and evolution in health promotion over two decades. *Annual Review of Public Health*, 32, 307–326. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-031210-101141>
- Rosen, G. (2015). *A history of public health* (Expanded ed.). Johns Hopkins University Press.
- Russell, W. M. S., & Burch, R. L. (1959). *The principles of humane experimental technique*. Methuen.
- Salmon, D. E. (1885). *Report on the cause of swine plague*. U.S. Department of Agriculture, Bureau of Animal Industry Bulletin.
- Schwabe, C. W. (1991). History of the scientific relationships of veterinary public health. *Revue Scientifique et Technique de l'OIE*, 10(4), 933–949. <https://doi.org/10.20506/rst.10.4.565>
- Smith, J. A., & Boyd, K. M. (2018). *Lives in the balance: The ethics of using animals in biomedical research*. Oxford University Press.
- Starfield, B. (2011). *Primary care: Balancing health needs, services, and technology*. Oxford University Press.
- Taylor, S. E. (2018). *Health psychology* (10th ed.). McGraw-Hill Education.
- Turner, B. S. (2004). *The new medical sociology: Social forms of health and illness*. Norton & Company.
- UNICEF. (2023). *State of the world's children 2023: For every child, health*. <https://www.unicef.org/reports>
- Whitmee, S., Haines, A., Beyrer, C., Boltz, F., Capon, A. G., de Souza Dias, B. F., ... & Yach, D. (2015). Safeguarding human health in the Anthropocene epoch: Report of the Rockefeller Foundation–Lancet Commission on planetary health. *The Lancet*, 386(10007), 1973–2028. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)60901-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)60901-1)
- Winslow, C. E. A. (1920). The untilled fields of public health. *Science*, 51, 23–33. <https://doi.org/10.1126/science.51.1306.23>
- World Health Organization (WHO). (1950). *First report on zoonoses: Joint WHO/FAO Expert Committee on Zoonoses*. World Health Organization.
- World Health Organization (WHO). (1975). *The veterinary contribution to public health practice: Report of a Joint FAO/WHO Expert Committee on Veterinary Public Health* (WHO Technical Report Series No. 573). World Health Organization.
- World Health Organization (WHO). (2018). *Health system governance: A framework for assessment*. <https://www.who.int/>
- World Health Organization (WHO). (2020). *Antimicrobial resistance: Global report on surveillance*. World Health Organization.
- World Health Organization (WHO). (2022). *Animal welfare and public health*. <https://www.who.int/>
- World Health Organization (WHO). (2022). *Immunization Agenda 2030*. <https://www.who.int/>
- World Health Organization (WHO). (2022). *Strengthening laboratory surveillance for zoonotic diseases*. <https://www.who.int/>
- World Health Organization (WHO). (2022). *Veterinary vaccines and global health*. World Health Organization.
- World Health Organization (WHO). (2022). *World mental health report: Transforming mental health for all*. <https://www.who.int/>
- World Health Organization (WHO). (2022). *Zoonotic diseases*. World Health Organization.

- se risks in emergencies. <https://www.who.int/>
- World Health Organization (WHO). (2025, May 6). *Climate change and health*. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>
- World Health Organization (WHO). (2025, May 6). *Primary health care*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/primary-health-care>
- World Health Organization (WHO). (2025, May 6). *Social determinants of health*. https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1
- World Organisation for Animal Health (WOAH). (2021). *Animal welfare standards*. <https://www.woah.org/>
- World Organisation for Animal Health (WOAH). (2021). *Guidelines on veterinary emergency response and animal health in disasters*. <https://www.woah.org/>
- World Organisation for Animal Health (WOAH). (2021). *Manual of diagnostic tests and vaccines for terrestrial animals*. <https://www.woah.org>
- World Organisation for Animal Health (WOAH). (2021). *Standards, guidelines and resolutions on antimicrobial resistance*. <https://www.woah.org>
- World Organisation for Animal Health (WOAH). (2021). *Veterinary laboratory support for public health and zoonotic disease surveillance*. <https://www.woah.org/>
- World Organisation for Animal Health (WOAH). (2021). *Veterinary public health*. <https://www.woah.org/en/what-we-do/veterinary-public-health/>
- World Organisation for Animal Health (WOAH). (2021). *Veterinary vaccines and public health*. <https://www.woah.org/>
- Yılmaz, O., Cevizci, S., & Serpen, A. (2014). Dünya veteriner halk sağlığı tarihine genel bir bakış. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 4(1), 46–47.
- Zinsstag, J., Schelling, E., Waltner-Toews, D., & Tanner, M. (2011). From “One Medicine” to “One Health” and systemic approaches to health and well-being. *Preventive Veterinary Medicine*, 101(3–4), 148–156. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2010.07.003>